

AVRUPA'DA GÖÇ VE MÜLTECİ OLGUSU

DİASPORA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Haziran Raporu
Yazan: Zehra HOPYAR

AVRUPA'DA GÖÇ VE MÜLTECİ OLGUSU

Raporda Avrupa'nın göç ve mülteci olgusu yaklaşımıyla ilgili olarak Haziran ayında yaşananlara dair yayınlanan iki rapor ve bunlarla ilişkili bazı haberlere yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yayınlanan “*Küresel Eğilimler Raporu*”nda geçen 2015 yılının tamamına ve 2016 yılının ilk yarısına ait bazı istatistiki verilere yer verilerek Avrupa'nın mülteciler hakkındaki bazı uygulamaları görsellerle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu bağlamda Avrupa Birliği (AB) uygulamalarıyla ilgili gelişmelere dair de bir kesit sunulmuştur. Son olarak da Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD)'nin dört Avrupa ülkesindeki kampları gezerek hazırladığı “*Umuda kapanan kapı, Avrupa'nın mültecilere bakışı*” adlı raporundan çarpıcı örnekler aktararak yaşananlar açıklanmaya çalışılmıştır.

BM MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ KÜRESEL EĞİLİMLER RAPORU

BMMYK tarafından “*Zorla Yerinden Edilmeye İlişkin Küresel Eğilimler*” raporu Haziran ayında yayınlanmıştır. Rapor dokuz bölümden oluşmakta ve göç hareketlerine dair veriler sunmaktadır.

Raporun ilk kısmında;

- Dünya genelinde baskı, zulüm ve şiddet olayları sebebiyle zorla yerinden edilmiş kişi sayısının 2014 yılında 59.5 milyon iken 2015 yılında 65.3 milyona çıktığı ifade edilmiştir.
- Bu insanların 21.3 milyonunun mülteci, 40.8 milyonunun ise ülkeleri içinde yerinden edilmiş insanlardan oluştuğu söylenmiştir.
- 21.3 milyon mültecinin 16.1 milyonu BM MYK'nın, 5.2 milyon Filistinli ise Birleşmiş Milletler Mültecilere Yardım Kuruluşu'nun görev alanındadır.
- Sığınmacı konumundaki insan sayısı, 3.2 milyondur.
- 2015 yılı süresince dakikada 24 kişi şiddet, baskı ve zulüm gerekçeleriyle yaşam alanlarından ayrılmak zorunda kalmıştır.

Benzer bilgiler rakamlar düzeyinde paylaşılmıştır.¹

Rakamların her geçen yıl daha da artmasında Irak ile başlayan çatışmaların Suriye’de de benzer boyutlara ulaşması hatta o boyutu geçmesi ve Arap baharı ile yaşanan sosyal gelişmelerin etkisi belirgindir.

Bunların ışığında 2015 yılında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler arasında Türkiye 2.5 milyon ile ilk sırada yer alırken ardından 1.6 milyon ile Pakistan ve 1.1 ile Lübnan bulunmaktadır.²

Yaşanmakta olan mülteci krizine sahip çıkan ve sığınmacılara kapılarını açan ülkeler yukarıda görülmektedir. Mülteci krizi başladığından bu yana çokça siyasi ve toplumsal tartışma yaşamasına ve yaşanmasına sebep olmasına rağmen Avrupa ülkelerinin bu listede yer almadığı dikkat çekicidir.

2015 yılında en fazla mülteci üreten ülkeler sıralamasında ise 4.9 milyon ile Suriye, 2.7 milyon ile Afganistan, 1.12 ile Somali yer almaktadır.³

Suriyelileri komşuları olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak; Afganları Pakistan, İran, Almanya ve Avusturya; Somalileri Kenya, Etiyopya, Yemen ve Güney Afrika; Güney Sudanlıları Etiyopya, Uganda, Sudan ve Kenya; Sudanlıları ise Çad Cumhuriyeti ve Güney Sudan misafir etmektedir.

Metinde vurgulanan başka bir husus da *vatansızlar* meselesidir. Ocak ayı raporumuzda⁴ da tanımladığımız vatansız kişi, herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayanlara verilen addır. Buna göre, vatansız kişiler vatandaşlığın getirdiği haklardan, devletin sağladığı diplomatik korumadan, ikamet edilen devlette doğal olarak kalma hakkından ve seyahat etmesi halinde ülkeye dönüş hakkından mahrum olan kişilerdir. Resmi kayıtlarca günümüzde 3,7 milyon kişi 78 ülkede vatansız olarak yaşamakta ise de BMMYK’nın tahminleri bu sayıyı en az 10 milyon olarak göstermektedir.

Raporun üçüncü bölümünde “*kuşatıcı çözümler*” başlığıyla BMMYK’nın mültecilerin insan haklarına uygun inşa edilmiş yaşam biçimleri edinmeleri ve onları sürdürmeleri noktasında

¹ “Global Trends Forced Displacement in 2015”, <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.

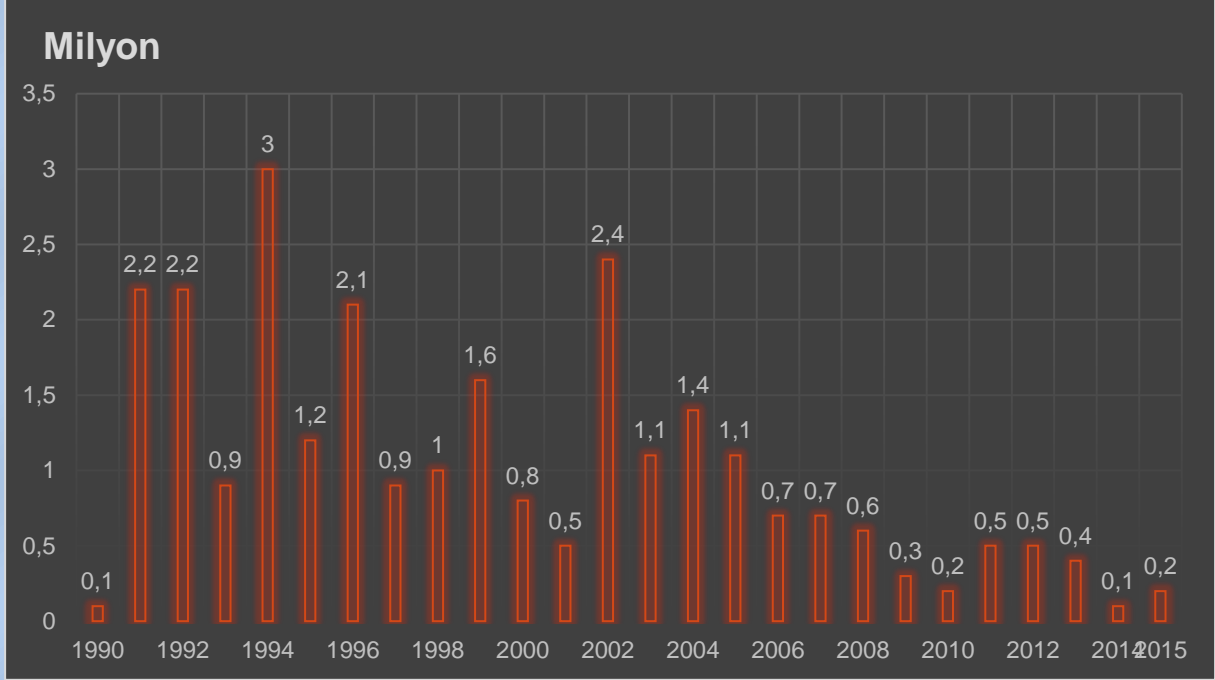
² A.g.e., Erişim Tarihi: 09.08.2016.

³ A.g.e., Erişim Tarihi: 09.08.2016.

⁴ Avrupa’da Göç ve Mülteci Olgusu, http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Goc_raporu_Ocak_2016.pdf, Erişim Tarihi: 17.08.2016.

sorumlu tutulduğundan bahsedilmiştir. Bu görevin “gönüllü geri dönüş”, “yerleştirme” ve “yerel entegrasyon” gibi uygulamalar olarak kendini gösterdiği eklenmiştir.

TABLO 1: MÜLTECİ DÖNÜŞLERİ /1990-2015 (yıl sonu dahil)

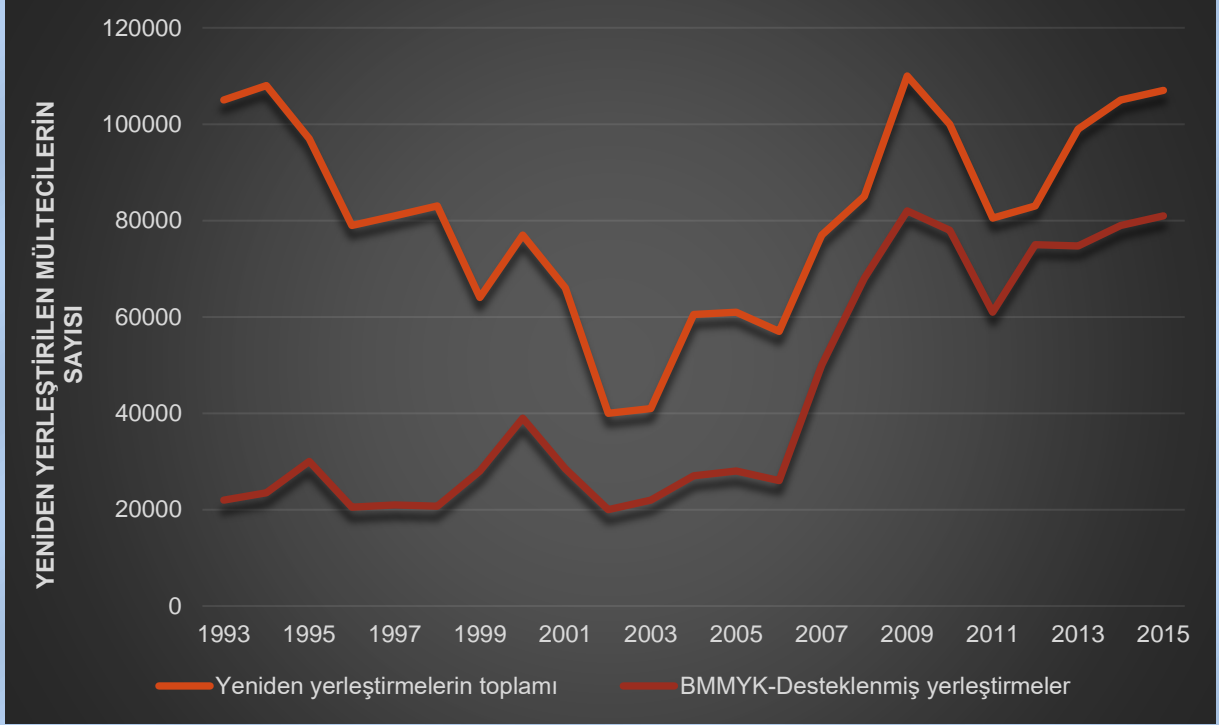
Kaynak: UNHCR

Bunlardan ilki olan *gönüllü geri dönüş*, 2015 süresince mümkün olan yollardan ilki olarak kabul edilmesine rağmen bu yöntemin, çatışmaların devam etmesi, sağlıklı yaşam şeklinin sürdürülemez olmasına gibi gerekçelerle uygulanması güçleşmiştir. 2015 yılında 201.400 mülteci geri dönmüşken 2014 yılında bu rakam 126.000’de kalmıştır. Raporda bunun önemli bir artış olarak görülebilmesine rağmen tüm bu rakamların 2013 yılındaki 414.600’e ulaşamadığına dikkat çekilmiştir. Son beş yılda (2011-2015) dünya üzerindeki uzatılmış ve yenilenmiş çatışmalar gönüllü geri göndermenin düşük seviyede kalmasına sebep olmuştur. 2014 yılında evlerine dönen mülteciler 37 ülkeden olmuşken 2015’de bu rakam 39’dur. 61.400 kişi ile Afganlar yıl boyunca ülkesine en çok dönen ulus olmasına rağmen bu rakam Afgan mülteci nüfusunun çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Sırasıyla 39.500 kişi ile Sudan ve 32.300 kişi ile de Somali onları takip etmektedir

Çoğu mülteci savaş ve çatışmaların devam etmesi sebebiyle ülkelerine geri dönememektedir. Bu şartlarda BM MYK onları mülteci olarak kabul eden ve kalıcı yerleşim yeri tahsis edebilecek bir üçüncü ülkeye yerleştirmelerine yardım etmektedir. Bu ülkeler onlara yasal ve fiziksel korumayla birlikte sosyal, ekonomik, kültürel ve politik hakları içeren bir mültecilik statüsü sağlamaktadır. Bu program 2015 yılında 33 ülke ile 2014 yılında ise 27 ülke ile

uygulanmaktadır. 2015 yılı istatistiklerine göre yeniden yerleştirme için kabul edilen mülteci sayısı 2014 yılındaki 105.200'den 107.100' e yükselmiştir. Bu insanların % 60'ını (66.500) Amerika Birleşik Devletleri kabul etmiştir.⁵

TABLO 2: MÜLTECİLERİN YENİDEN YERLEŞTİRİLMESİ/1990-2015* (yılın sonu dahil)

*Net rakamlara ulaşamadığından ortalama veriler girilerek hazırlanmıştır. Kaynak: UNHCR

Uygulamaların üçüncüsü olan yerel entegrasyon, mülteciye sığınılan ülkede kalıcı bir ev bulmaktan ve yerel topluma entegre etmekten oluşmaktadır. Bu karmaşık ve aşamalı bir süreçtir. Raporda programın amacı, sığınılan ülkede ayrımcılık, sömürü gibi kötü muamele olmadan yerel halkla ekonomiye katkıda bulunarak yaşanmasını sağlamak şeklinde tanımlanmıştır.⁶ Fakat tüm bunlara rağmen Avrupa ülkelerindeki sığınmacılar ayrımcılık, ötekileştirme ve hatta ırkçılık gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu habere göre, Federal Kriminal Daire (BKA) Kriminal Suçlar Direktörü Marc Schmitz, yılın ilk altı ayında sığınmacı yurtlarına yönelik işlenen 563 suçun kayıtlara geçtiğini ifade etti. Yurtlar dışında, kamuya açık yerlerde de sığınmacılara karşı 147'si şiddet eylemi olmak üzere, 824 suçun işlendiğini

⁵ "Global Trends Forced Displacement in 2015", <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.

⁶ "Global Trends Forced Displacement in 2015", <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf>, Erişim Tarihi: 09.08.2016.

eklemiştir. Yani 2016 yılının ilk altı ayında göçmenlere yapılan saldırı 51 kundaklama, 512 yurda saldırı, 147 şiddet eylemi ve 677 fiili saldırı olarak kayıtlara geçmiştir.⁷

Yine bu bağlamda Uluslararası Af Örgütü'nün Haziran ayında Almanya'da artan ırkçı saldırılara dair yayınladığı “Güvensizlik içinde yaşamak: Almanya, ırkçı şiddet kurbanlarını nasıl yüzüstü bırakıyor?” adlı raporu saldırıların ulaştığı korkunç boyutu ortaya koymaktadır. Örgütün Almanya temsilcileri tarafından düzenlenen tanıtım toplantısında ırkçılığın motive ettiği saldırıların ülke tarihinde hiç bu seviyeye ulaşmadığı ve ortada kurumsal bir ırkçılığın var olduğu iddia edilmiştir.⁸

BMMYK raporunun sekizinci bölümünde ise mültecilerin demografik yapısından ve barınma tiplerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda mülteci nüfusunun demografik karakterinin geçtiğimiz on yılda değiştiği ifade edilmiştir. Aşağıdaki şekilde de görülebileceği gibi mülteciler arasında kadınların oranı 2003-2015 yılları arasında % 47 ile % 49 arasında değişmektedir. Buna karşılık çocuklarınki 2009'da % 41 2015'de %51 şeklinde daha geniş bir sıralamaya sahiptir. Çalışan grup(18-59 yaş grubu) olarak tanımlanan mülteci nüfusunun oranı 2009'da % 54 iken 2015'de % 46'dır. Daha yaşlı nüfus (60 yaş ve üstü) ise birkaç yüzde noktasında (2003-%5, 2015-%3) değişiklik göstermiştir.

TABLO 3: MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK YAPISI/2003-2015
(Toplam nüfustaki yüzdesi)

YIL	KADIN	18 yaşından küçük	18-59	60 yaşından büyük
2003	%48	%49	%46	%5
2004	%48	%50	%45	%5
2005	%48	%46	%49	%5
2006	%47	%47	%49	%4
2007	%47	%46	%49	%5
2008	%48	%44	%51	%5
2009	%47	%41	%54	%5
2010	%47	%44	%51	%5
2011	%48	%46	%49	%5
2012	%48	%46	%49	%5
2013	%49	%50	%46	%4
2014	%49	%51	%46	%3
2015	%47	%51	%46	%3

Kaynak: UNHCR

⁷ “Almanya'nın Utanç Rakamı”, <http://www.sabah.de/almanyain-utan-rakami>, Erişim Tarihi: 17.08.2016.

⁸ “Living in insecurity: How Germany is failing victims of racist violence”, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur23/4112/2016/en/>, Erişim Tarihi: 17.08.2016.

Tüm coğrafi bölgelerdeki benzerlikleri ve karşılaştırmaları sağlamak için mültecilerin uygun yerleşim verileri üç ana grupta sınıflandırılmıştır: Şehir, taşra ve çeşitli/tam bilinmeyen(bazen kırsal ve kentsel özellikleri aynı anda taşıyan bazen yeterince açık olmayan). Barınma tipleri kaynakların etkili ayrılmasını, politikaların değerlendirilmesini ve programların dizayn edilmesini geliştirmek için yararlıdır. Barınma tipleri; *(planlanmış) kamp, kendiliğinden oluşmuş kamp, toplu yaşama alanları, kabul/karşılama kampları, özel konaklama ve bilinmeyen* olmak üzere altı sınıfta kategorize edilmiştir.

TABLO 4: MÜLTECİLERİN KONAKLAMASI/ 2013-2015⁹ (yılın sonu dahil)

Konaklama türü	Mültecilerin sayısı			Dağılımı			Kadın %			Çocuk %			Kentsel %		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013 a	2014 b	2015 c
Planlanmış/Yönetilebilen kamplar	3,274,300	3,512,500	3,390,900	34.4	29.3	25.4	50.8	50.5	51.4	56.1	55.7	57.6	7.1	7.0	1.4
Kendiliğinden oluşan kamplar	345,800	487,500	518,600	3.6	4.1	3.9	53.1	52.9	53.3	59.8	56.3	57.1	1.0	0.4	7.6
Toplu Yaşama Alanları	304,300	302,000	301,900	3.2	2.5	2.3	47.6	47.8	45.0	35.1	54.4	46.8	93.9	95.3	87.1
Bireysel Konaklama	5,559,900	7,578,400	8,949,200	58.4	63.2	67.0	47.5	47.9	47.5	45.8	49.0	48.2	88.3	87.3	87.8
Kabul/karşılama kampları	33,900	111,700	197,600	0.4	0.9	1.5	50.5	51.5	51.3	59.3	51.0	54.3	2.8	15.1	10.7
Alt toplam	9,518,200	11,992,100	13,358,200	100.0	100.0	100.0	48.6	49.3	49.2	49.8	50.8	52.2	56.1	61.2	60.0
<i>Bilinmeyen</i>	<i>2,181,100</i>	<i>2,393,200</i>	<i>2,763,200</i>												
Genel toplam	11,699,300	14,385,300	16,121,400												

Kaynak: UNHCR

2015 sonunda mültecilerin 10'da 6'sı kentsel alanlarda yaşamaktadır. 2008'den beri devam eden bir trend olarak, mülteciler kentsel alanlarda yüksek oranda bulunmaktadır. Son dört yılda ise bireysel barınma türü yükselmektedir. Yılsonunda mültecilerin % 67'si bireysel alanlarda yaşamaktadır.

Mayıs 2016'da BMMYK'nın başlattığı “*Kimse Dışarıda Kalmayacak*” kampanyası ile acil ihtiyaç olan barınma sorunu ile mücadele etme girişiminde bulunulmuştur.

Mülteci krizi çok boyutlu ve tabakalı bir süreci içermektedir. Bu bağlamda Avrupa'nın göç olgusunu anlama noktasında ilişkili diğer coğrafyaların da uygulamalarını takip etmek gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin bu krizi aşma noktasında desteklediği, yardım aldığı ya da işbirliği içerisinde olduğu ülkelerden biri olan Libya'yla ilgili olarak Uluslararası Af Örgütü'nün Haziran ayında yayınladığı rapor dikkat edilmesi gereken niteliktedir.

⁹ a:Yüzdeler 9 milyon mülteci için ulaşılabilir verilere dayanmaktadır. Hesaplamaya bilinmeyen barınma tipleri dahil edilmemiştir. b:Yüzdeler 12.2 milyon mülteci için ulaşılabilir verilere dayanmaktadır. Hesaplamaya bilinmeyen barınma tipleri dahil edilmemiştir. c:Yüzdeler 12.3 milyon mülteci için ulaşılabilir verilere dayanmaktadır. Hesaplamaya bilinmeyen barınma tipleri dahil edilmemiştir.

Avrupa Birliği Akdeniz'deki insan kaçakçılığı ile mücadele için oluşturduğu ve süresi yaz aylarında bitecek olan “Sophia Misyonu” nun süresini geçtiğimiz Nisan ayında uzatmak ve görev alanını genişletmek istediğini açıkladı.¹⁰ Ayrıca bu süreçte Libya ile daha yakın bir işbirliği planladıklarını açıklamaları üzerine Uluslararası Af Örgütü, Libya sahil güvenlik ve ülkedeki alıkonulma merkezi görevlileri tarafından yapılan insan hakları ihlallerine vurgu yaparak bu kararı eleştiren bir açıklama yayınladı.¹¹ Uluslararası Af Örgütü yetkilileri, söz konusu bölgedeki mültecilerin 90'ı ile konuştuklarını ve bunların en az 20'sine Libya Sahil Koruma personeli tarafından silahla ateş açıldığı, şiddet gösterildiği; diğerlerinin ise cezaevlerinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları ifadeleriyle karşılaştıklarını bildirdi. Açıklamanın sonunda da AB'nin Libya ile ilişkilerini güçlendirmesi onu insan hakları ihlalleri konusunda bir adım atmaktan öteye teşvik edebileceğini söyleyerek sürecin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi her fırsatta yaşanan olumsuzlukların sorumluluğunu üçüncü ülkelere aktaran AB ülkeleri artık bu yaklaşımdan uzaklaşarak çözüm üretmelidir. İnsan haklarının referans alınmadığı hiçbir uygulamanın başarılı olamayacağı kabul edilmelidir.

UMHD’NİN “UMUDA KAPANAN KAPI, AVRUPA’NIN MÜLTECİLERE BAKIŞI” ADLI RAPORU’NDA

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği(UMHD)'nin Avrupa'daki mülteci kamplarına dair gözlemlerini aktardığı "*Umuda kapanan kapı, Avrupa'nın mültecilere bakışı*" adlı raporunu kamuoyuyla paylaşıldı.¹² Bu rapor Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda'daki kampların ve mültecilerin durumlarının incelenmesiyle oluşturulmuştur.

Raporda Almanya'daki kampların birinci ve ikinci derece olmak üzere ikiye ayrıldığını; birinci derecedeki kamplarda eğitilmiş, meslek sahibi, dil bilen insanlar barındırılırken ikinci derecedeki kamplarda eğitilmiş ve meslek sahibi olmayan ve dil bilmeyen insanların bulunduğu belirtilmiştir. Bu ikinci derece kamplarda kalanlar dil ve mesleki eğitim kurslarına gönderilerek yeni başlayan entegrasyon sürecine katkıda bulunmaktadır.

¹⁰ AB'den Libya'ya sahil güvenlik desteği, <http://www.dw.com/tr/abden-libyaya-sahil-g%C3%BCvenlik-deste%C4%9Fi/a-19197458>, Erişim Tarihi:17.08.2016.

¹¹ EU risks fuelling horrific abuse of refugees and migrants in Libya, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/06/eu-risks-fuelling-horrific-abuse-of-refugees-and-migrants-in-libya/>, Erişim Tarihi: 17.08.2016.

¹² Avrupa'daki mülteci kampları hakkındaki rapor basınla paylaşıldı, <http://aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-mul-teci-kamplari-hakkındaki-rapor-basinla-paylasildi/582687>, Erişim Tarihi: 17.08.2016.

Almanya'nın kendi belirlediği “*makbul mülteci*” tanımlamasına uyan eğitilmiş, yetenekli ve genç mültecilere ev sahipliği yapmak istediği belirtilmiştir. Almanya'daki mültecilerin çoğunluğunu erkek ve gençlerin oluşturduğu, eğitilmiş- meslek sahibi olanların ise Avrupa'ya gitmek istedikleri ve Avrupa'nın da onların gelmesinden hoşnut olduğu ifade edilmiştir. “*Refakatsiz çocuk*” diye nitelendirilen hukuken velisi olmayan çocuk sayısı, Türkiye'de 53 bin iken Avrupa'da 150 bin olduğuna dikkat çekilerek, Avrupa'nın bu çocukları bilhassa istediklerini ve bunlardan da 12 binin kayıp olduğunu resim makamlarınca açıkladıklarını dile getirmişlerdir.

Raporda kampların çoğunda mescit olmadığı, insanların toplu namaz kılamadıkları ve hatta ibadetlerini yaptıklarında dışlanma korkusu ile baş başa oldukları belirtilmiştir. Dernek Başkanı Uğur Yıldırım, Manş Denizi yakınlarında 6 bin mültecinin yaşadığı bir kampa gittiklerinde kampta sadece üç tane tuvalet gördüklerini, insanların kendi kendilerine oluşturdukları kampta zor şartlarda, soğuk havayla mücadele verdiklerini söylemiştir. Avrupa'nın büyük ülkelerinden ve medeniyetin, demokrasinin, kültürün beşiği oldukları iddia edilen İngiltere ve Fransa'nın ortasında olmalarına rağmen onca insanın yaşadığı bu dram aklın ve vicdanın anlayabileceği nitelikte değildir. Mültecileri anlamaya en yakın olmamız gereken 20 Haziran Mülteci günü pek çok ülkede anılmasına rağmen yaşanan olumsuzluklara yönelik somut bir adım atılmayan aylardan biri olarak yaşandı. Mülteci olmanın sıradanlaştığı dünyada insan hakları, adalet ve barış çerçevesinde çizilmiş yaşamları mümkün kılmak adına kararlar alınmalıdır.